

Afdeling	: Griffie	B&W-voorstel:
Naam opsteller voorstel	: Wolfs, Madeleine (575 206)	BW-010580
Portefeuillehouder	: A.A.M.M. (Jos) Heijmans	Zaaknummer JOIN:
		Z/17/042985
		Publicatie:
		Openbaar

Onderwerp

Plan van Aanpak Grip op Regionale Samenwerking.

Voorstel

Kennis te nemen van het initiatiefvoorstel van de door de raad in de regionale werkgroep afgevaardigde raadsleden om in te stemmen met het Plan van Aanpak Grip op Regionale Samenwerking en om de regiegroep te bemensen.

Al dan niet wensen en/of bedenkingen uit te brengen met betrekking tot dit initiatiefvoorstel.

Inleiding

Op 30 juni 2016 vond de regionale raadsbijeenkomst "Grip op Samenwerking" plaats. Doel van de bijeenkomst was in regionaal verband te spreken (en kennis te vergaren) over de rol en positie van de raden bij verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden. Hoe kunnen raadsleden grip houden op de samenwerkingen? Het verslag van deze bijeenkomst ligt ter inzage.

Vervolgens hebben de raden in Midden-Limburg middels accordering van een raadsvoorstel met procesvoorstel besloten om een regionale werkgroep "Grip op Samenwerking" in te stellen bestaande uit de 7 griffiers en 2 raadsleden per gemeente.

Beoogd effect/doel

Deze werkgroep kreeg de opdracht mee een plan van aanpak op te stellen waarin zou worden geduid:

- hoe de raden in Midden Limburg concreet hun grip op samenwerkingen kunnen vergroten;
- hoe o.a. de (onderlinge) informatievoorziening, de verantwoording en ook de sturing vanuit raadsperspectief verbeterd kan worden;

Weert, 21-04-2017 De griffier, Soort besluit: Besluit college	S		B	W	W	W	W
				FvE	PS	GG	MvdH
	akkoord						
	bespreken						
Vergadering B&W van 02-05-2017							

In te vullen door het B&W secretariaat:

- Akkoord
 Akkoord met tekstuele aanpassing door portefeuillehouder
 Anders, nl.:

- Niet akkoord
 Gewijzigde versie

- A-stuk
 B-stuk
 C-stuk

Beslissing d.d.:

2/5/17

Nummer:

5

De secretaris

- waarop de raden zich zouden dienen te richten (welke verbonden partijen / samenwerkingsverbanden);
- hoe e.e.a. georganiseerd zou kunnen worden en welke acties daarvoor nodig zijn.

Argumenten

Het door de regionale werkgroep opgestelde plan van aanpak bevat een instrumentenkoffer. Ook zijn er uit het totaaloverzicht van alle samenwerkingsverbanden waaraan de 7 Midden-Limburgse gemeenten deelnemen prioritaire samenwerkingsverbanden geselecteerd. Daaruit zijn 3 samenwerkingsverbanden gekozen, waarop wordt ingezoomd in de pilotfase. Bij deze 3 samenwerkingsverbanden wordt bekeken waar de knelpunten liggen en welke instrumenten daarvoor een oplossing kunnen bieden.

De werkgroep heeft geconcludeerd dat er een "regionaal communicatieplatform" gecreëerd zou dienen te worden. Het belangrijkste doel van het communicatieplatform is om de Informatievoorziening vanuit gemeenteraden richting samenwerkingsverbanden maar ook andersom, vanuit de samenwerkingsverbanden richting raden, op een effectieve en efficiënte wijze vorm te geven.

Middels dit raadsvoorstel wordt het plan van aanpak aan de raad voorgelegd. Het integrale plan van aanpak (met bijlagen) treft u aan als [bijlage 1](#).

De kern van het plan van aanpak bestaat uit:

- De instelling van een communicatiestructuur Midden-Limburgse gemeenteraden (waarbinnen een Regiegroep de aansturing verzorgt).
- Het uitvoeren van een pilot "grip op samenwerking" met betrekking tot drie samenwerkingen, te weten RUD, SML en Omnibuzz (via drie netwerkgroepen).
- Een tussenevaluatie van de pilotfase (tijdig) voorafgaand aan de raadsverkiezingen van maart 2018 (ter bespreking in de huidige gemeenteraden).
- Besluitvorming over de doorstart van de pilot door de nieuwe raad in april/mei 2018 (inclusief afvaardiging naar gremia binnen de communicatiestructuur).
- Een eindevaluatie van de pilotfase (uiterlijk) december 2018.

De door de raad afgevaardigde leden van de regionale werkgroep "grip op samenwerking" stellen de raad namens de werkgroep voor om in te stemmen met het Plan van Aanpak. Tevens wordt voorgesteld twee raadsleden af te vaardigen voor de in te stellen Regiegroep regionale samenwerking. M.b.t. de voorgestelde netwerkgroepen dient de griffier de deelname vanuit de gemeenteraad te coördineren en de raad over die afvaardiging te informeren.

Tot nu toe heeft één raadslid te kennen gegeven te willen deelnemen in de regiegroep (J. Nouwen) en één raadslid heeft zich aangemeld voor de netwerkgroep RUD (P. Sijben). De fracties beraden zich nog over de afvaardiging. Zodra hierover meer duidelijkheid bestaat wordt het initiatiefvoorstel gecompliceerd.

Kanttelingen en risico's

Conform artikel 147a, lid 4 van de gemeentewet wordt uw college in de gelegenheid gesteld zijn wensen en bedenkingen ter kennis van de raad te brengen.

Financiële, personele en juridische gevolgen

Personele kosten griffier en reiskosten naar regionale bijeenkomsten.

Uitvoering/evaluatie

Tussenevaluatie in februari 2018 en eindevaluatie in december 2018.

Communicatie/participatie

-

Overleg gevoerd met

Intern:

Niet van toepassing.

Extern:

Regionale werkgroep, bestaande uit twee raadsleden per Midden-Limburgse gemeente en de 7 griffiers van de Midden-Limburgse gemeenten.

Bijlagen

1. Plan van Aanpak met als bijlagen: instrumentenkoffer, stoplichtmodel en notitie communicatiestructuur.
2. Raadsvoorstel "Procesvoorstel Grip op Samenwerking" van 29 september 2016.
3. Samenstelling regionale werkgroep "Grip op Samenwerking".

Ter inzage

Verslag regionale raadsbijeenkomst "Grip op Samenwerking" d.d. 30 juni 2016 en de verslagen van de bijeenkomsten van de regionale werkgroep.

Vergadering Gemeenteraad van 21-06-2017

Afdeling : Griffie
Naam opsteller voorstel : Wolfs, Madeleine
Portefeuillehouder : A.A.M.M. (Jos) Heijmans

Raadsvoorstel:
RAD-001408
Zaaknummer JOIN:
Z/17/042763
Agendapunt:

Onderwerp

Plan van Aanpak Grip op Regionale Samenwerking.

Voorstel

1. In te stemmen met het plan van aanpak.
2. De raadsleden J. Nouwen (CDA) en >> af te vaardigen in de regiegroep.
3. De griffier de opdracht te geven de deelname vanuit de gemeenteraad in de voorgestelde netwerkgroepen te coördineren en de raad over de afvaardiging te informeren.
4. De afgevaardigde leden in de regiegroep op te dragen uiterlijk februari 2018 een tussenevaluatie ter bespreking aan de huidige gemeenteraad voor te leggen.
5. De griffier op te dragen zo spoedig mogelijk na de raadsverkiezingen van maart 2018 besluitvorming inzake een doorstart van de pilot voor te bereiden (inclusief de afvaardiging naar gremia binnen de communicatiestructuur) en deze aan de nieuwe raad voor te leggen.

Inleiding

De laatste jaren zijn er steeds meer regionale samenwerkingsverbanden ontstaan. Vanuit het Rijk wordt dit ook gestimuleerd vanuit de gedachte dat bepaalde taken dermate complex en/of specialistisch zijn dat het niet efficiënt en effectief is als individuele gemeenten deze taken uitvoeren. Samenwerkingsverbanden vormen daarmee als het ware een alternatief voor herindeling of fusie en een antwoord op noodzakelijke schaalvergroting.

De wijzigingen in de Wet gemeenschappelijke regelingen hebben invloed op rol en positie van gemeenteraden bij gemeenschappelijke regelingen.

In literatuur en praktijk is discussie ontstaan over de toename van het aantal gemeenschappelijke regelingen en andere regionale samenwerkingsverbanden, omdat deze niet democratisch gelegitimeerd zijn, terwijl er belangrijke bevoegdheden (veelal raadsbevoegdheden) in worden ondergebracht. De raad als democratisch gekozen orgaan raakt deze bevoegdheden kwijt en wordt daarmee op afstand gezet. Er wordt gesproken over het ontstaan van een 'democratisch gat'.

De Handreiking "Grip op Regionale Samenwerking" van het Ministerie van BZK, de Vereniging van Griffiers en Raadslid.Nu uit 2015 en het rapport "Wisselwerking" van de Raad voor het Openbaar Bestuur van december 2015 adviseren gemeenteraden en hun griffiers dit onderwerp op te pakken en te bezien hoe de positie van de raad bij regionale samenwerking verbeterd kan worden.

Op 30 juni 2016 vond de regionale raadsbijeenkomst "Grip op Samenwerking" plaats. Doel van de bijeenkomst was in regionaal verband te spreken (en kennis te vergaren) over de rol en positie van de raden bij verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden. Hoe kunnen raadsleden grip houden op de samenwerkingen? Het verslag van deze bijeenkomst ligt ter inzage.

Vervolgens hebben de raden in Midden-Limburg middels accordering van een raadsvoorstel met procesvoorstel besloten om een regionale werkgroep "Grip op Samenwerking" in te stellen bestaande uit de 7 griffiers en 2 raadsleden per gemeente. Zie [bijlage 2](#) voor het raadsvoorstel en [bijlage 3](#) voor de samenstelling van de werkgroep.

Beoogd effect/doel

Doel van het project is een versterkte positie van de raad bij het aangaan van nieuwe regionale samenwerkingsverbanden en bij bestaande regionale samenwerkingsverbanden. De regionale werkgroep richt zich uitsluitend op de processuele aspecten en niet op de inhoud. Het is het voornemen om met de huidige raden de pilotfase te doorlopen, zodat de nieuwe gemeenteraden een concreet instrumentarium in handen krijgen.

Deze werkgroep kreeg de opdracht mee een plan van aanpak op te stellen waarin zou worden geduid:

- hoe de raden in Midden Limburg concreet hun grip op samenwerkingen kunnen vergroten;
- hoe o.a. de (onderlinge) informatievoorziening, de verantwoording en ook de sturing vanuit raadsperspectief verbeterd kan worden;
- waarop de raden zich zouden dienen te richten (welke verbonden partijen / samenwerkingsverbanden);
- hoe e.e.a. georganiseerd zou kunnen worden en welke acties daarvoor nodig zijn.

Argumenten

Het door de regionale werkgroep opgestelde plan van aanpak bevat een instrumentenkoffer. Ook zijn er uit het totaaloverzicht van alle samenwerkingsverbanden waaraan de 7 Midden-Limburgse gemeenten deelnemen prioritaire samenwerkingsverbanden geselecteerd. Daaruit zijn 3 samenwerkingsverbanden gekozen, waarop wordt ingezoomd in de pilotfase. Bij deze 3 samenwerkingsverbanden wordt bekeken waar de knelpunten liggen en welke instrumenten daarvoor een oplossing kunnen bieden.

De werkgroep heeft geconcludeerd dat er een "regionaal communicatieplatform" gecreëerd zou dienen te worden. Het belangrijkste doel van het communicatieplatform is om de informatievoorziening vanuit gemeenteraden richting samenwerkingsverbanden maar ook andersom, vanuit de samenwerkingsverbanden richting raden, op een effectieve en efficiënte wijze vorm te geven.

Middels dit raadsvoorstel wordt het plan van aanpak aan u voorgelegd. Het integrale plan van aanpak (met bijlagen) treft u aan als [bijlage 1](#).

De kern van het plan van aanpak bestaat uit:

- De instelling van een communicatiestructuur Midden-Limburgse gemeenteraden (waarbinnen een Regiegroep de aansturing verzorgt).
- Het uitvoeren van een pilot "grip op samenwerking" met betrekking tot drie samenwerkingen, te weten RUD, SML en Omnibuzz (via drie netwerkgroepen).
- Een tussenevaluatie van de pilotfase (tijdig) voorafgaand aan de raadsverkiezingen van maart 2018 (ter bespreking in de huidige gemeenteraden).
- Besluitvorming over de doorstart van de pilot door de nieuwe raad in april/mei 2018 (inclusief afvaardiging naar gremia binnen de communicatiestructuur).
- Een eindevaluatie van de pilotfase (uiterlijk) december 2018.

De werkzaamheden van de bestaande werkgroep "grip op samenwerking" worden geacht te zijn beëindigd nadat besluitvorming over onderhavig voorstel heeft plaatsgevonden.

De door de raad afgevaardigde leden van de regionale werkgroep "grip op samenwerking" stellen u namens de werkgroep voor om in te stemmen met het Plan van Aanpak. Tevens wordt u voorgesteld twee raadsleden af te vaardigen voor de in te stellen Regiegroep regionale samenwerking. M.b.t. de voorgestelde netwerkgroepen dient de griffier de deelname vanuit de gemeenteraad te coördineren en de raad over die afvaardiging te informeren.

Tot nu toe heeft één raadslid te kennen gegeven te willen deelnemen in de regiegroep (J. Nouwen) en één raadslid heeft zich aangemeld voor de netwerkgroep RUD (P. Sijben). De fracties beraden zich nog over de afvaardiging. Zodra hierover meer duidelijkheid bestaat wordt het initiatiefvoorstel gecompleteerd.

Kanttekeningen en risico's

Conform artikel 147a, lid 4 van de gemeentewet is het college in de gelegenheid gesteld zijn wensen en bedenkingen ter kennis van de raad te brengen.

Financiële gevolgen

Personele kosten griffier en reiskosten naar regionale bijeenkomsten.

Uitvoering/evaluatie

Tussenevaluatie in februari 2018 en eindevaluatie in december 2018.

Communicatie/participatie

-

Advies raadscommissie

-

Bijlagen

1. Plan van Aanpak met als bijlagen: instrumentenkoffer, stoplichtmodel en notitie communicatiestructuur.
2. Raadsvoorstel "Procesvoorstel Grip op Samenwerking" van 29 september 2016.
3. Samenstelling regionale werkgroep "Grip op Samenwerking".

Ter inzage

Verslag regionale raadsbijeenkomst "Grip op Samenwerking" d.d. 30 juni 2016 en de verslagen van de bijeenkomsten van de regionale werkgroep.

Bijbehorend ontwerp-raadsbesluit bieden wij u hierbij ter vaststelling aan.

De door de raad in september 2016 afgevaardigde leden van de regionale werkgroep,

J. Nouwen E. Werps

Nummer raadsvoorstel: RAD-001408

RAADSBSLUIT

De raad van de gemeente Weert,

gezien het voorstel van de door de raad van Weert afgevaardigde raadsleden;

besluit:

1. In te stemmen met het plan van aanpak.
2. De raadsleden J. Nouwen (CDA) en >> af te vaardigen in de regiegroep.
3. De griffier de opdracht te geven de deelname vanuit de gemeenteraad in de voorgestelde netwerkgroepen te coördineren en de raad over de afvaardiging te informeren.
4. De afgevaardigde leden in de regiegroep op te dragen uiterlijk februari 2018 een tussenevaluatie ter bespreking aan de huidige gemeenteraad voor te leggen.
5. De griffier op te dragen zo spoedig mogelijk na de raadsverkiezingen van maart 2018 besluitvorming inzake een doorstart van de pilot voor te bereiden (inclusief de afvaardiging naar gremia binnen de communicatiestructuur) en deze aan de nieuwe raad voor te leggen.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 21-06-2017.

De griffier,

De voorzitter,

M.H.R.M. Wolfs-Corten

A.A.M.M. Heijmans

PLAN VAN AANPAK
Versterking van Grip op Regionale Samenwerking
door gemeenteraden Midden-Limburg

*“Voorstel voor een Communicatiestructuur
Midden-Limburgse gemeenteraden
en
uitvoering van een pilot met betrekking
tot drie samenwerkingsverbanden”.*

Opgesteld door:
Regionale werkgroep “grip op samenwerking”

20 Maart 2017

Inhoudsopgave.

A. <u>Achtergrond en opdracht voor opstellen van het Plan van Aanpak</u>	pgn. 3
B. <u>Procesbeschrijving activiteiten werkgroep</u>	pgn. 3
C. <u>Plan van Aanpak:</u>	pgn. 4
C 1. Instrumentenkoffer Grip op Regionale samenwerking.	pgn. 4
C 2. Prioritaire samenwerkingsverbanden: pilotfase m.b.t. drie 3 specifieke samenwerkingsverbanden.	pgn. 5
C 3. Communicatiestructuur Midden-Limburgse gemeenteraden.	pgn. 6
C 4. Fasering/pilotfase.	pgn. 7
C 5. Randvoorwaarden.	pgn. 8
D. <u>Bijlagen.</u>	
1. Notitie "Grip op regionale samenwerking, Instrumentenkoffer".	
2. Notitie "Communicatiestructuur".	

Ter inzage.

- Verslag regionale raadsbijeenkomst te Baexem d.d. 30 juni 2016.
- Besluitenlijst/verslag overleg 17-11-2016 / 09-01-2017 / 20-03-2017.

A. Achtergrond en opdracht voor plan van aanpak.

Gemeenten werken in toenemende mate samen in regionale en soms bovenregionale samenwerkingsverbanden. Dat werpt vragen op over democratische legitimatie van beleid en kaderstelling en controle. Hoe kunnen de raadsleden grip houden? Wat is de rol en positie van raden bij verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden? Het is een uitdaging voor de gemeenteraden in ons land om hun verantwoordelijkheid hierin te nemen en ook voor griffiers om dit proces te ondersteunen.

Mede op initiatief van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de Vereniging van Griffiers (VvG) is in 2015 een handreiking voor griffiers en gemeenteraden opgesteld¹. Op initiatief van de Midden-Limburgse griffiers heeft er vervolgens op 30 jun 2016 een workshop plaatsgevonden waar de auteurs van deze handreiking een presentatie verzorgden en Midden-Limburgse raads- en commissieleden in regionaal verband met elkaar konden overleggen (en kennis vergaren) over de rol en positie van de raden bij verbonden partijen en andere samenwerkingsverbanden. Het verslag van deze bijeenkomst ligt ter inzage.

Vervolgens hebben de raden² in Midden-Limburg besloten om een regionale werkgroep "grip op samenwerking" (hierna te noemen: werkgroep) in te stellen bestaande uit de 7 griffiers en 2 raadsleden per gemeente.

Deze werkgroep kreeg de opdracht mee een plan van aanpak op te stellen waarin zou worden geduid:

- hoe de raden in Midden-Limburg concreet hun grip op samenwerkingen kunnen vergroten;
- hoe o.a. de (onderlinge) informatievoorziening, de verantwoording en ook de sturing vanuit raadsperspectief verbeterd kan worden;
- waarop de raden zich zouden dienen te richten (welke verbonden partijen/ samenwerkingsverbanden);
- hoe e.e.a. georganiseerd zou kunnen worden en welke acties daarvoor nodig zijn.

B. Procesbeschrijving activiteiten werkgroep.

Uitgangspunt van de werkgroep was om het plan van aanpak zelfstandig op te stellen, d.w.z. zonder externe advisering. Wel zijn de werkgroepvergaderingen -desgevraagd door de griffiers- technisch begeleid door de heer mr. P.M.B (Peter) Schrijvers³.

Er hebben drie werkgroepbijeenkomsten plaatsgevonden. De besluitenlijsten/verslagen van het overleg d.d. 17-11-2016, 09-01-2017 en 20-03-2017 liggen ter inzage.

De eerste bijeenkomst (17 november 2016) stond allereerst in het teken van een nadere kennismaking en afspraken over de werkwijze van de werkgroep. Inhoudelijk ging het met name over het krijgen van inzicht in de verschillende (typen) samenwerking in de regio.

¹ Grip Op Regionale Samenwerking: Handreiking voor gemeenteraadsleden griffiers, SDU 2015. Zie link:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2015/06/03/grip-op-regionale-samenwerking>

² Procesvoorstel "Grip op Samenwerking (inclusief benoeming leden regionale werkgroep)" september/oktober 2016. In een aantal gemeenten is het procesvoorstel als raadsvoorstel behandeld, in sommige gemeenten is e.e.a. in het presidium dan wel commissie aan de orde geweest.

³ Peter Schrijvers is juridisch en – bestuurskundig adviseur met ruime ervaring binnen het openbaar bestuur. Hij heeft grote affiniteit met kaderstelling en controle door gemeenteraden en is gespecialiseerd in samenwerkingsvraagstukken.

In de tweede bijeenkomst (9 januari 2017) is met name aandacht besteed aan mogelijke instrumenten (afspraken/oplossingsrichtingen die vanuit het perspectief van de raad ingezet zouden kunnen worden om grip te krijgen op samenwerkingsverbanden). Daarnaast is gesproken over mogelijke prioritaire samenwerkingsverbanden (ook vanuit de gedachte dat het grip krijgen op diverse samenwerkingen via een "groeimodel" tot stand zal dienen te komen). In deze bijeenkomst zijn een 3-tal prioritaire samenwerkingsverbanden aangewezen, te weten SML, RUD en Omnibuzz.

De derde bijeenkomst (20 maart 2017) stond met name in het teken van bespreking van een door de griffiers opgesteld concept Plan van Aanpak met als hoofdbestanddelen:

- een "instrumentenkoffer" die door de raden (individueel of gezamenlijk) benut kan worden om de grip op samenwerking te versterken;
- voorstel voor de instelling van een communicatieplatform Midden-Limburgse gemeenteraden (bestaande uit een regiegroep en enkele netwerkgroepen)
- voorstel voor de inrichting van een pilotfase waarin (binnen het kader van het communicatieplatform) geëxperimenteerd wordt m.b.t. 3 prioritaire samenwerkingsverbanden.
- een planning/tijdpad van de pilotfase lopend tot eind 2018. Een tussenevaluatie zal aan de huidige raad wordt aangeboden (januari-februari 2018) en de opstelling van de eindevaluatie van de pilot is (uiterlijk) december 2018 voorzien

De werkgroep heeft dit Plan van Aanpak op 20 maart 2017 geaccordeerd.

De leden van de werkgroep "Grip op samenwerking" willen uitdrukkelijk benoemen en spreken ook de verwachting uit, dat de uitvoering van het plan van aanpak in onderling vertrouwen en in goede samenwerking tussen alle betrokken partijen (samenwerkingsverbanden, Midden-Limburgse colleges en de raden) tot stand zal komen. Vanuit die positieve grondgedachte van onderling vertrouwen is onderstaand Plan van Aanpak ook opgesteld.

C. Plan van Aanpak.

1. Instrumentenkoffer Grip op Regionale samenwerking.

In het kader van de opstelling van het Plan van Aanpak is allereerst gezien welke problemen c.q. knelpunten gemeenteraden ervaren in relatie tot regionale samenwerkingsverbanden. Centrale probleemstellingen zijn:

- Samenwerkingsverband verstrekt te weinig of te laat informatie;
- Gemeenten kunnen individueel te weinig een vuist maken;
- Gemeenten bewaken te weinig of samenwerkingsverband haar verplichtingen (tijdig) nakomt;
- Gemeenteraden worden te laat of te weinig betrokken in het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband;
- Gemeenteraden hebben bij het aanhaken op een bestaand samenwerkingsverband te weinig mogelijkheden om kaders aan te geven of voorwaarden te stellen, omdat zij niet waren betrokken bij het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband.

Kijkend naar deze probleemstellingen is verkend welke mogelijke oplossingsrichtingen er zijn.⁴

⁴ Daarbij is met name gebruik gemaakt van de Handreiking "Grip Op Samenwerking voor raadsleden en griffiers (SDU, 2015)", het rapport van de Raad van Openbaar bestuur (ROB), "Wisselwerking naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking (december 2015)" en ook gekeken naar initiatieven in andere regio's van ons land.

Dit heeft geleid tot een handreiking, in feite een "instrumentenkoffer". Vormgegeven, qua indeling, langs de lijnen:

- Bestaande samenwerkingsverbanden;
- Ontstaan (oprichting) van nieuwe samenwerkingsverbanden;
- Aanhaken bij reeds bestaande samenwerkingsverbanden.

Zie bijlage 1 voor dit overzicht van mogelijke instrumenten waaruit de raad (individueel dan wel in gezamenlijkheid) kan putten om de grip op samenwerking te versterken.

2. Prioritaire samenwerkingsverbanden: pilotfase m.b.t. drie specifieke samenwerkingsverbanden.

De opdracht van de Midden-Limburgse raden aan de werkgroep was onder meer ook aan te geven op welke verbonden partijen c.q. samenwerkingsverbanden de Midden-Limburgse raden zich zouden dienen te richten. Geconstateerd werd dat er in de regio sprake is van een veelheid aan verschillende typen samenwerkingen

Op basis van een aantal aspecten zoals de mate van deelname van de 7 Midden-Limburgse gemeenten, de bestuurlijke structuur, de financiële bijdrage, de risico's en de maatschappelijke relevantie is door de werkgroep een keuze gemaakt voor een drietal samenwerkingsverbanden om in een pilot-fase mee aan de slag te gaan, te weten:

- RUD: dit is een samenwerkingsverband (bestuursovereenkomst) welke een andere vorm gaat krijgen per 2018 (GR).
- SML: als voorbeeld van netwerkverband van colleges. Positiebepaling van raden is in deze samenwerking relevant.
- Omnibuzz betreft recente GR (openbaar lichaam). Collegeregeling (meest voorkomende vorm van GR).

Met bovenstaande keuze worden een samenwerkingsverband in oprichting (RUD per 2018), een bestaande samenwerking (SML) en een samenwerking waar aangehaakt is (OMNIBUZZ) onder de loep genomen.

De Veiligheidsregio VRLN kan mogelijk in een latere fase ook bij het traject betrokken worden (e.e.a. in afwachting van de uitkomsten van het lopende regionale Rekenkamer/Rekenkamercommissie onderzoek).

In het kader van de uitvoering van het onderhavige Plan van Aanpak kunnen de drie genoemde samenwerkingsverbanden dan als **pilot** (oefencasussen) opgepakt worden. Met als doel (middels gebruikmaking van te kiezen instrumenten uit de instrumentenkoffer) de grip vanuit het perspectief van de raden te versterken. Deze aanpak heeft tot doel om er van te leren en vanuit die ervaring (via een evaluatie) de grip op samenwerking verder door te ontwikkelen (ook ten aanzien van andere samenwerkingsverbanden).

3. Communicatiestructuur Midden-Limburgse gemeenteraden.

De werkgroep heeft geconcludeerd dat er een "regionaal communicatieplatform" gecreëerd zou dienen te worden. Feitelijk functionerend als "overkoepelend instrument" ten behoeve van de versterking van grip op samenwerking.

Doel is het verstrekken én ophalen van beschikbare informatie. Binnen een vastgestelde structuur. Het belangrijkste doel van het communicatieplatform is daarom om de informatievoorziening vanuit gemeenteraden richting samenwerkingsverbanden maar ook andersom, vanuit de samenwerkingsverbanden richting raden, op een effectieve en efficiënte wijze vorm te geven. Binnen deze structuur kunnen tegelijkertijd ervaringen worden uitgewisseld en nieuwe ideeën over samenwerking ontstaan.

De bovenvermelde pilotfase met de drie benoemde samenwerkingsverbanden kan binnen de structuur van het communicatieplatform worden uitgevoerd.

De volgende aandachtspunten c.q. uitgangspunten zijn daarbij van belang, te weten:

a. Autonomie van het lokaal bestuur.

Door te kiezen voor intergemeentelijke samenwerking ontstaat zogenaamd verlengd bestuur. Men spreekt in dit verband ook wel van bestuur op afstand. Er moet voor worden gewaakt dat een extra bestuurslaag wordt gecreëerd. Ook moet worden geconstateerd dat een keuze voor samenwerking impliceert dat een gemeente niet alleen bepaalt welke koers het samenwerkingsverband vaart. Het is belangrijk dat alle deelnemers aan samenwerkingsverbanden dat goed beseffen. De lokale bestuurlijke autonomie is en blijft van kracht. Georganiseerde samenwerking op raadsniveau zal (lang) niet altijd betekenen dat inhoudelijk dezelfde standpunten worden ingenomen. Die ruimte zal men elkaar moeten gunnen. Eventuele afspraken over het verwachtingspatroon moeten duidelijk worden geformuleerd: voor iedereen moet de betekenis (status, beeldvorming) van de onderlinge afstemming helder zijn.

b. Diversiteit samenwerkingsverbanden

Er is een veelheid aan samenwerkingsverbanden die qua bestuurlijke structuur, maatschappelijk belang en financiële risico's (aanzienlijk) van elkaar verschillen. Wat voor het ene samenwerkingsverband werkt, hoeft niet te werken voor een ander samenwerkingsverband. Dat betekent dat ruimte voor maatwerk vereist is, ook wat betreft de te kiezen communicatiestructuur.

c. Bestuurlijke drukte

Raads- en commissieleden leiden (doorgaans) een druk bestaan door raads-, commissie- en fractievergaderingen, themabijeenkomsten, informatiebijeenkomsten en werkbezoeken. De uitdaging is te komen tot een efficiënte wijze van informatievoorziening zonder al te veel (extra) bestuurlijke drukte.

Voorgesteld wordt een "**communicatiestructuur Midden-Limburgse gemeenteraden**" in te stellen met als doel de informatievoorziening vanuit gemeenteraden richting samenwerkingsverbanden maar ook andersom, vanuit de samenwerkingsverbanden richting raden, op een effectieve en efficiënte wijze vorm te geven.

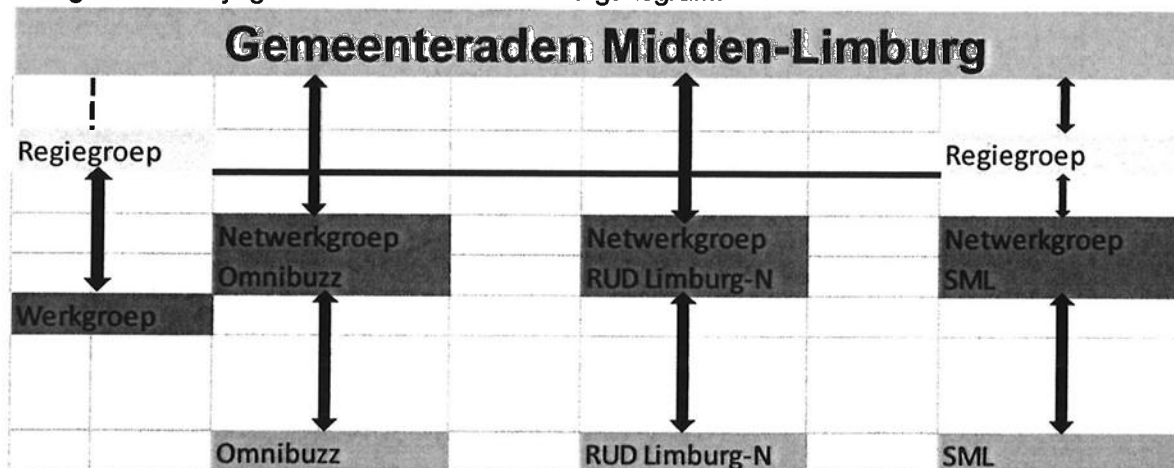
Omdat alle communicatie en afstemming onmogelijk te 'vangen' is in 1 gremium in vaste samenstelling, zullen er verschillende communicatiegremia gaan functioneren binnen de voorgestelde structuur gedurende de pilotperiode.

Voorgesteld wordt een **regiegroep** in te stellen bestaande uit twee raadsleden per gemeenteraad, ondersteund door een werkgroep.

De **werkgroep** bestaat uit de 7 Midden-Limburgse griffiers, ondersteund door de plv. griffier van de gemeente Roermond (secretaris).

Er zullen een **drietal netwerkgroepen** ingesteld worden met betrekking tot de drie genoemde prioritaire samenwerkingsverbanden (per netwerkgroep maximaal 4 raadsleden in totaliteit) die in de pilotfase aandacht krijgen.

Voor een specifieke toelichting op de structuur van het communicatieplatform en de taakstelling van de gremia zie bijlage 2. Zie ook onderstaand organogram.

4. Fasering/pilotfase.

Na besluitvorming door de raden over onderhavig Plan van Aanpak (mei/juni 2017) kan de regiegroep het proces via een startbijeenkomst opstarten (uiterlijk medio juli 2017). Qua doorlooptijd van de pilotfase wordt gedacht aan een termijn lopend tot (uiterlijk) december 2018. Dan zal (uiterlijk) de eindevaluatie opgesteld dienen te worden welke aan de raden wordt voorgelegd.

Doel is echter ook dat de huidige raden een tussenevaluatie van de pilot(s) kunnen bespreken. Beoogd wordt eind december 2017 een tussenevaluatie (stand van zaken) op te leveren. De bespreking daarvan kan dan in januari/februari 2018 plaatsvinden.

Doelstelling is vervolgens dat de nieuwe raden (op basis van de uitkomsten van tussenevaluatie) het pilotproces verder oppakken (door ontwikkelen). Daarom treft zal na de raadsverkiezingen een nieuw besluit genomen dienen te worden (o.a. inzake het continueren van de communicatiestructuur en ook de bezetting van evt. gremia). Dat is gepland na de raadsverkiezingen van maart 2018.

Juni 2017	Juli t/m dec. 2018	Jan/febr. 2018	April/mei 2018	April/mei 2018 t/m dec. 2018
<i>Besluitvorming over Plan van Aanpak en afvaardiging gremia.</i>	<i>Uitvoering pilot (huidige raadsperiode).</i>	<i>Bespreking tussenevaluatie door huidige raad.</i>	<i>Bespreking c.q. besluitvorming door nieuwe raad over doorstart pilot en afvaardiging gremia.</i>	<i>Vervolg uitvoering pilot en opstellen eindevaluatie.</i>

Tabel: fasering pilot.

5. Randvoorwaarden.

- Draagvlak voor uitvoering van de pilot bij de zeven gemeenteraden;
- Mogelijkheid van de raadsleden om de gevraagde inzet (in de regiegroep en de netwerkgroepen) te kunnen leveren (zie bijlage 2, notitie communicatiestructuur);
- Medewerking voor het proces bij de betrokken samenwerkingsverbanden, alsmede de betrokkenen bij de zeven gemeenten (colleges, medewerkers ambtelijke organisatie).

D. Bijlagen.

Grip op regionale samenwerking

Instrumentenkoffer

Een korte introductie op de instrumentenkoffer

➤ **Hoezo, een instrumentenkoffer?**

Dit document is een handreiking, in feite een instrumentenkoffer.

Indien in de regionale samenwerking, vanuit het gezichtspunt van een gemeenteraad, tegen een probleem wordt aangelopen, kan die raad in de koffer kijken of voor de oplossing van dat probleem een instrument voorhanden is. Het zijn mogelijke instrumenten, het is geen limitatieve opsomming¹.

➤ **Indeling instrumentenkoffer**

Hoe is deze instrumentenkoffer ingedeeld?

De koffer kent drie hoofdvakken:

1. Een vak met instrumenten voor problemen met bestaande samenwerkingsverbanden.
2. Een vak met instrumenten voor problemen bij het ontstaan van nieuwe samenwerkingsverbanden.
3. Een vak met instrumenten voor problemen bij het aanhaken op reeds bestaande samenwerkingsverbanden.

Het eerste vak, dat betrekking heeft op bestaande samenwerkingsverbanden, kent ook nog een drietal sub-vakken (informatievoorziening, kaderstelling, controle). Die onderverdeling dient slechts de leesbaarheid.

➤ **De instrumenten**

Bij elke probleemstelling wordt (zie de letters a t/m s) een instrument aangereikt. Daaronder staat telkens een kader waarbinnen dat instrument iets wordt uitgewerkt. Het is een eerste gedachte, maar er zijn ook andere uitwerkingen denkbaar. Lees dat instrument dus niet als een opdracht in de zin van 'zo moet het en pak dat nu (als raad of griffier) op', zie het als een optie.

➤ **Soms alleen, soms samen met een samenwerkingsverband naar oplossingen zoeken**

Een probleem met een samenwerkingsverband kan zich beperken tot één gemeente, maar het kunnen ook meerdere gemeenten zijn die eenzelfde of juist een van elkaar verschillend probleem met een samenwerkingsverband hebben. Een oplossing voor een probleem van één gemeente kan wellicht niet zonder gevolgen voor een of meer andere gemeenten worden gerealiseerd, dan zal daarover met de samenwerkingspartners moeten worden gesproken. Kan een individuele gemeente in samenspraak met een samenwerkingsverband tot een oplossing van een probleem komen, zonder gevolgen voor de andere gemeenten, dan is er niets mis met zo'n bilaterale bespreking.

¹ Daarbij is met name gebruik gemaakt van de Handreiking "Grip Op Samenwerking voor raadsleden en griffiers (SDU, 2015)", het rapport van de Raad van Openbaar bestuur (ROB), "Wisselwerking naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking (december 2015)" en ook gekeken naar initiatieven in andere regio's van ons land.

Instrumenten om als raad meer grip te krijgen op regionale samenwerkingsverbanden

1. BESTAANDE SAMENWERKINGSVERBANDEN

1.1 INFORMATIEVOORZIENING

Probleemstelling: *samenwerkingsverband verstrekt te weinig of te laat informatie*

a. Bilaterale afspraken maken over vraag naar en aanbod van informatie

De gemeenten dienen van hun kant richting samenwerkingsverband duidelijk te zijn in hun verwachtingen welke informatie wanneer schriftelijk of mondeling (via een regionale raadsinformatiebijeenkomst) wordt verwacht. Maak daarover vervolgens concrete afspraken met het samenwerkingsverband. Dat kan elke vier jaren bij aanvang van de zittingstermijn van de gemeenteraad, dat kan jaarlijks bij de zienswijzeprocedure in het kader van de planning-en-control cyclus en dat kan ook ad hoc tussentijds.

Er dient (om voor het samenwerkingsverband de vraag vanuit de gemeente duidelijk te krijgen) een tweetal soorten afspraken te worden gemaakt:

- Over de door de raad gewenste inhoud van de informatie;
- Over het gewenste tijdstip van het door de raad verkrijgen van de informatie.

De gemeenteraad (of een raadscommissie) besluit welke informatie hij van een samenwerkingsverband wil hebben.

Dat besluit kan genomen worden:

- Bij aanvang van de zittingstermijn, voor de duur van 4 jaren;
- Tijdig voorafgaande aan de jaarlijkse zienswijzenprocedure in het kader van de planning-en-controlcyclus;
- Ad hoc.

Specifieke aanbeveling bij bepaalde samenwerkingsverbanden

Ingeval van samenwerkingsverbanden waaraan de gemeente substantieel financieel bijdraagt, of waarbij sprake is van wezenlijke risico's of waarbij sprake is van maatschappelijke relevantie, is het aan te bevelen om het wensenpakket van de gemeente te bespreken in het bijzijn van een deskundige van het samenwerkingsverband.

Om enerzijds doelmatigheidsredenen voor het samenwerkingsverband en anderzijds doeltreffendheidsredenen voor de gemeente is het raadzaam om een hiertoe een regionale bijeenkomst te organiseren.

Daarna legt de gemeenteraad (of een raadscommissie) zijnn wensen formeel vast en overlegt die aan het samenwerkingsverband. Aan het samenwerkingsverband wordt om een formele reactie gevraagd.

De griffier van de gemeente bewaakt het proces van goede en tijdige nakoming van de gemaakte afspraken.

Probleemstelling: *samenwerkingsverband verstrekt te weinig of te laat informatie*

b. Bilaterale afspraken maken over data + wijze van aanlevering door samenwerkingsverband aan gemeenten van stukken planning-en-control cycli.

Wettelijk ligt dit, voor zover het betreft gemeenschappelijke regelingen betreft, vast:

- het samenwerkingsverband zendt vóór 15 april de algemene financiële en beleidsmatige kaders en de voorlopige jaarrekening aan de raden van de deelnemende gemeenten;
- het samenwerkingsverband zendt de ontwerpbegroting acht weken voordat zij aan het bestuur van het verband wordt aangeboden toe aan de raden van de deelnemende gemeenten.

Maak met het samenwerkingsverband (ongeacht of het een gemeenschappelijke regeling betreft of niet) afspraken over concrete aanleverdata aan de gemeenten + laat het samenwerkingsverband z'n stukken in elk geval ook altijd tegelijkertijd digitaal aanbieden aan de raadsgriffies.

Er dient (om voor het samenwerkingsverband de vraag vanuit de gemeente duidelijk te krijgen) een tweetal soorten afspraken te worden gemaakt:

- Over het gewenste tijdstip van het door de raad verkrijgen van de stukken uit de planning-en-control cycli (kadernota, ontwerpbegroting, jaarrekening);
- Over de gewenste wijze van aanlevering.

De gemeenteraad (of een raadscommissie) stemt binnen zijn gemeente met het college (of een portefeuillehouder) af wat idealiter de uiterlijke aanleverdatum van het samenwerkingsverband is. In een regionale bijeenkomst worden de wensen van de diverse gemeenten besproken met een deskundige van het samenwerkingsverband, bij voorkeur in het bijzijn van de dagelijks bestuurder van het samenwerkingsverband die de portefeuille financiën heeft.

Tevens dient formeel een afspraak te worden gemaakt over de wijze waarop het samenwerkingsverband z'n planning-en-control stukken aan de gemeenten aanbiedt. Die afspraak dient te gaan luiden dat die stukken in elk geval worden gericht aan de raad. Het staat het samenwerkingsverband vanzelfsprekend vrij om die stukken mede te richten aan het college of de burgemeester.

Daarnaast is het aan te bevelen om met het samenwerkingsverband af te spreken dat de aanlevering van de stukken in elk geval (a) digitaal plaatsvindt (daarnaast op papier is geen bezwaar) en (b) dat die digitale zending plaatsvindt naar de raadsgriffie van een gemeente (via een af te spreken e-mailadres).

De beide afspraken die worden gemaakt gelden structureel, dus jaar in jaar uit.

Indien er vanuit de gemeenten of het samenwerkingsverband goede reden is om in een bepaald jaar van de gemaakte afspraken af te wijken dan neemt degene die de wijziging wil aanbrengen het initiatief tot een overleg van de griffiers + de deskundige van het samenwerkingsverband. In dat overleg wordt o.a. besproken hoe een voorstel tot afwijking van de afspraken komt te luiden en hoe het besluitvormingsproces over dat voorstel er uit zou kunnen zien. De griffiers stemmen voorafgaande aan dat overleg binnengemeentelijk af met bijvoorbeeld de portefeuillehouder, de gemeentesecretaris of een beleidsmedewerker.

Probleemstelling: *samenwerkingsverband verstrekt te weinig of te laat informatie*

c. Raadvragen stellen aan het samenwerkingsverband

De gemeenteraad of individuele raadsleden kunnen rechtstreeks aan het samenwerkingsverband schriftelijke vragen stellen, zonder tussenkomst van het college of de gemeentelijke vertegenwoordiger in het bestuur van het verband.

Sprek als griffiers met een samenwerkingsverband af hoe dit recht om rechtstreeks vragen te stellen in z'n werk kan gaan:

- * naar welk (vast) e-mailadres van het samenwerkingsverband, griffiers namens de gemeenteraad of raadsleden individueel, vragen kunnen sturen;
- * dat vragen niet mondeling/telefonisch kunnen worden gesteld. Dit om geen onduidelijkheid over de vraag te krijgen, te voorkomen dat vragen worden vergeten, om vragen later nog eens op te kunnen diepen, om vragen ook voor anderen kenbaar te maken, ingeval van verlof of ziekte van een behandelaar toch voortgang te hebben, om vragen eventueel ooit te kunnen analyseren in de zin van 'zit er misschien iets structureel fout';
- * dat en hoe griffiers op de hoogte worden gehouden van door raadsleden rechtstreeks bij een samenwerkingsverband ingediende vragen (ook is de vraag relevant of samenwerkingsverbanden liever zien dat individuele raadsleden hun vragen niet rechtstreeks aan hen kunnen stellen maar uitsluitend door tussenkomst van hun raadsgriffie);
- * hoe een door een samenwerkingsverband geformuleerd antwoord op vragen van een gemeenteraad of van een individueel raadslid bij die gemeenteraad of dat raadslid terecht komt + hoe dat antwoord wordt gedeeld met de gemeenteraden van de andere gemeenten.

Probleemstelling: *samenwerkingsverband verstrekt te weinig of te laat informatie*

d. Digitaal beschikbaar stellen en houden diverse gegevens samenwerkingsverband

Organiseer in elk geval op de schaal van Midden-Limburg een digitale voorziening waardoor politici, bestuurders en ambtenaren maar ook externe belanghebbenden en belangstellenden een actueel overzicht hebben van de samenwerkingsverbanden.

Het 'dashboard' zou over de verbanden gegevens kunnen bevatten zoals over (a) het doel (maatschappelijke opgaven en doelen), (b) motieven voor samenwerking (vergroten ambitieniveau, efficiënter werken), (c) governance (vorm van samenwerking, rol, taak, bevoegdheidsverdeling, procedures) (d) eigen aandeel gemeente, (e) proces (wie doet wat wanneer), (f) met wie (welke partners doen mee), (g) belangrijkheid (zwaarwegende maatschappelijke opgave, grote kansen/risico's, veel middelen gemoeid), (h) aard (beleidsafstemming, gezamenlijke uitvoering, netwerk), (i) resultaten (realisatie opgaven en doelen, voortgang, feitelijke kosten) etc.

Tevens zouden in dat 'dashboard' van elke gemeente de paragrafen verbonden partijen, zoals die verplicht in de gemeentebegroting zijn opgenomen, kunnen worden ondergebracht.

Ga als griffiers op zoek naar een mogelijk gezamenlijk aan te schaffen digitale voorziening waarin de bovengenoemde data (maar bijvoorbeeld ook de gemaakte afspraken over de instrumenten van deze notitie + de planning-en-control stukken) kunnen worden verwerkt.

De voorziening moet makkelijk digitaal toegankelijk zijn (bijv. via een tabletcomputer), liefst op minimaal twee niveaus: gegevens binnen-gemeentelijk (voor politici, bestuurders en ambtenaren) + gegevens buiten-gemeentelijk (voor medeoverheden en burgers).

Regel dat de griffier van een gemeente verantwoordelijk is voor de data z'n eigen gemeente betreffende. Hij/Zij zal daartoe bewerkingrechten moeten hebben.

Regel dat de gezamenlijke griffiers van Midden-Limburg minimaal één keer per jaar naar het totaalbeeld aan informatie over de samenwerkingsverbanden kijken.

Instrumenten om als raad meer grip te krijgen op regionale samenwerkingsverbanden

1. BESTAANDE SAMENWERKINGSVERBANDEN

1.2 KADERSTELLING

Probleemstelling: *Gemeenten kunnen individueel te weinig een vuist maken*

e. Aan voorkant binnengemeentelijk besluitvormingsproces eerst regionaal afstemmen

Beschrijf een proces en handel er naar over zaken die spelen in een samenwerkingsverband, zodat alle gemeentelijke vertegenwoordigers dezelfde opdracht meekrijgen en sterker staan. Stel in het inhoudelijk afstemmingsoverleg scenario's op waarin de raad aan de bestuurder manoeuvreerruimte meegeeft om tot afstemming en overeenstemming te komen op regionaal niveau.

De (in te stellen; zie instrument g) regionale werkgroep maakt - per samenwerkingsverband, minimaal jaarlijks - afspraken over het proces om te komen tot besluitvorming in een aangekondigde vergadering van dat verband over de majeure onderwerpen. Majeure onderwerpen zijn in elk geval voorstellen tot het vaststellen van (wijzigingen van) de begroting + het vaststellen van wijzigingen van de regeling van het verband + het benoemen van bestuurders van het verband.

De afspraken gaan onder andere:

- * over welke zaken de gemeenten het bij voorkeur eens zouden moeten worden voordat regionale besluitvorming plaats gaat vinden;
- * over de verschillen in inzicht bij de gemeenten. Welke processen kunnen, voordat de regionale besluitvorming gaat plaatsvinden, worden afgesproken om die verschillen mogelijk te beslechten óf om 'deals' te sluiten over de manoeuvreerruimte van gemeentelijke vertegenwoordigers in het bestuursorgaan van het samenwerkingsverband (de gemeente A is het niet eens met de gemeenten B en C maar zal hun voorstel wel steunen als die gemeenten B en C bereid zijn het voorstel van de gemeente A te steunen).

De afspraken van de regionale werkgroep worden door de griffiers naar hun gemeenteraad en/of raadscommissie en/of college/portefeuillehouder verstuurd.

De griffiers rapporteren na afloop van zo'n besluitvormingsproces aan de desbetreffende contactpersoon van de regionale werkgroep hun bevindingen over het verloop van dat proces (wat ging goed, wat kan beter), teneinde daarvan te leren t.b.v. een volgend besluitvormingsproces.

Probleemstelling: *Gemeenten kunnen individueel te weinig een vuist maken*

f. Bevorder mogelijkheid tot het leggen van individuele intergemeentelijke contacten

Maak een databank (en houd deze actueel) met contactgegevens van raadsleden in de regio zodat contacten makkelijker tot stand komen.

Het aanleggen en onderhouden van een databank met contactgegevens van raadsleden in de regio (maar ook: van de griffiers) kan worden meegenomen in het project van de aanschaf van een digitale voorziening zoals bedoeld bij instrument

Zie aldaar.

Probleemstelling : Gemeenten kunnen individueel te weinig een vuist maken

g. Richt een regionale werkgroep op van raadsleden en griffiers

Richt een regionale werkgroep op (bijv. bestaande uit enkele raadsleden en griffiers) die adviezen geven over de procesgang van besluitvorming m.b.t. bepaalde van tevoren door de raden aangewezen samenwerkingsverbanden (er zou een risicoprofiel kunnen worden vastgesteld waaruit de verbanden, waarin de grootste maatschappelijke of financiële belangen spelen of waarin bij de deelnemers beleidsmatige verschillen van inzicht bestaan, komen boven drijven).

Denk bij die procesgang vooral aan: het vaststellen van begrotingen, beleidsplannen en majeure wijzigingen hierin + politiek-gevoelige zaken.

Het doel van een en ander is om in elk geval bij de risicovolle samenwerkingsverbanden zoveel mogelijk samen op te trekken.

Let op: dit advies kan op z'n vroegst pas worden opgepakt nadat de drie pilots (in het najaar van 2017) hebben plaatsgevonden m.b.t. de samenwerkingsverbanden RUD, SML en Omnibuzz.

Concipieer als gezamenlijke griffiers een verordening waarin zaken worden geregeld zoals doorgaans in een verordening gebeurt voor een binnengemeentelijke raadscommissie:

- * samenstelling/voorzitter/griffier
- * taken
- * zittingsduur/vacatures
- * waarnemingen
- * vergaderingen/vergaderplaats/uitnodigingen/stukken
- * openbaarheid
- * verslaglegging
- * formulering adviezen
- * deelname door derden (bijv. portefeuillehouders, gemeentesecretarissen, ambtelijke adviseurs)
- * archivering

Maak als griffiers een voorstel tot instelling van een regionale werkgroep en leg dat voor aan elke gemeente(raad).

Probleemstelling : *Gemeenten kunnen individueel te weinig een vuist maken*

h. Stem de planning-en-control cycli van het samenwerkingsverband en de gemeenten op elkaar af

Door planning-en-control cycli van de (belangrijkste) samenwerkingsverbanden af te stemmen met de gemeenten kunnen zowel die verbanden als de gemeenten hun besluitvormingsprocessen door de gemeenteraden tijdig laten plaatsvinden + is er daardoor tijd om tevoren intergemeentelijk af te stemmen.

Het op elkaar afstemmen van de planning-en-control cycli van het samenwerkingsverband met die van de gemeenten kan worden meegenomen in de gesprekken ter uitwerking van instrument b.

Zie aldaar.

Instrumenten om als raad meer grip te krijgen op regionale samenwerkingsverbanden

1. BESTAANDE SAMENWERKINGSVERBANDEN

1.3 CONTROLE

Probleemstelling: *Gemeenten bewaken te weinig of samenwerkingsverband haar verplichtingen (tijdig) nakomt.*

i. Aanwijzen rapporteur(s)

De gemeenten kunnen t.b.v. risicovolle samenwerkingsverbanden (zie ook instrument g) een rapporteur (één of enkele raadsleden, ondersteund door hun griffier) aanwijzen, ook dienstdoende voor de overige betrokken raden (een soort accounthouderschap).

De rapporteur volgt een samenwerkingsverband, meer dan 'gewone raadsleden', op de voet en signaleert zijn bevindingen (via een tevoren afgesproken route) naar alle gemeenten.

Indien er sprake is van een samenwerkingsverband met een bestuurlijk belang, financiële risico's en maatschappelijke relevantie, wijzen de aan dit samenwerkingsverband deelnemende gemeenten een of meerdere raadsleden aan die namens die gemeenten fungeren als rapporteur. Dat kunnen raadsleden van één gemeente zijn, maar ook van verschillende gemeenten. Zij zijn de contactpersoon vanuit de raden naar het samenwerkingsverband en eerste aanspreekpunt voor afstemming en overleg voor het bestuur van het samenwerkingsverband. De rapporteurs volgen nauwgezet de ontwikkelingen binnen het samenwerkingsverband. Zij bekijken de stukken van het samenwerkingsverband, voeren eventueel overleg met het bestuur, verzoeken indien noodzakelijk om nadere informatie. Zij zorgen ervoor dat alle raden op hetzelfde moment over dezelfde informatie beschikken. Zij brengen periodiek verslag uit over hun bevinden aan de deelnemende gemeenten. Dat kan door een schriftelijke rapportage naar de gemeenten te sturen, die desgewenst kan worden toegelicht in de vergadering(en) waar deze wordt besproken. De rapporteurs worden ambtelijk ondersteund door een griffier.

Probleemstelling : *Gemeenten bewaken te weinig of samenwerkingsverband haar verplichtingen (tijdig) nakomt.*

j. Maak 'stoplichtrapportages'

Maak per samenwerkingsverband jaarlijks ter gelegenheid van de vaststelling van de begroting van een samenwerkingsverband een stoplichtrapportage volgens een bepaalde tevoren afgesproken opzet , gebaseerd op bestuurlijke, inhoudelijke en financiële risico's. Hierdoor hebben de gemeenteraden in z'n algemeenheid en de eventuele rapporteurs in 't bijzonder (zie instrument i) een middel in handen om hun aandacht per verband te focussen.

NB. 1.

De uitwerking van de 'stoplichtrapportages' is vervat in een aparte bijlage bij deze instrumentenkoffer.

NB.2.

Op grond van het 'Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten' is het verplicht om bepaalde informatie over de eventuele risico's van de verbonden partij voor de financiële positie van de gemeente (waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie), in de lijst van verbonden partijen in de begroting op te nemen.

De 'stoplichtrapportages' zouden om die reden uiteindelijk kunnen worden gekoppeld aan die paragraaf verbonden partijen.

Probleemstelling : *Gemeenten bewaken te weinig of samenwerkingsverband haar verplichtingen (tijdig) nakomt.*

k. Neem verantwoordingsinformatie op in de eigen planning-en-control cyclus

Gemeente -specifieke gegevens kunnen in de eigen planning-en-control cyclus worden ondergebracht en worden bewaakt. Het college legt in de paragraaf verbonden partijen verantwoording af aan de raad over de inhoudelijke en financiële stand van zaken van het samenwerkingsverband

Op dit moment zetten de colleges in de begroting uiteen aan welke gemeenschappelijke regelingen en andere samenwerkingsverbanden de gemeente deelneemt, welke ontwikkelingen er spelen en welke kosten dit voor de gemeente met zich brengt. Op grond van het gewijzigde Besluit Begroting en Verantwoording (BBV), zoals dat met ingang van 2017 luidt, neemt het college in de paragraaf verbonden of de nota verbonden partijen tenminste de visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen op. Ook dient er per beleidsprogramma informatie over verbonden partijen opgenomen te worden. Het gaat hierbij om de informatie die voor de eigen gemeente van belang is. De colleges kunnen de opdracht krijgen deze informatie in elk document in de planning-control-cyclus actueel aan de raad aan te bieden, zodat de voortgang beter kan worden bewaakt.

Probleemstelling : *Gemeenten bewaken te weinig of samenwerkingsverband haar verplichtingen (tijdig) nakomt.*

I. Stel een evaluatierapport op en bespreek dat op raadsniveau

Een evaluatierapport, dat één keer in de vier jaar zou kunnen worden gemaakt voor de meest risicovolle samenwerkingsverbanden, zou uit drie delen kunnen bestaan:

- (a) een deel dat aangeleverd wordt door het samenwerkingsverband,
- (b) een deel dat aangeleverd wordt door een regionale werkgroep (zie ook instrument g) in samenspraak met een eventuele rapporteur (zie instrument i) en
- (c) een deel dat aangeleverd wordt door het college van de eigen gemeente.

Het rapport dient in elk geval van tevoren bilateraal afgesproken items te bevatten (indien daartoe aanleiding is, kan dan tevens worden voorgesteld om de regeling bij te stellen of eventueel te beëindigen).

Een geschikt moment voor het op raadsniveau bespreken van zo'n rapport is het laatste kwartaal van de zittingsperiode van de gemeenteraad. Aan de hand daarvan kan 'de oude raad' aan de raad in nieuwe samenstelling tevens adviezen verstrekken.

Er kan worden afgesproken dat er een evaluatierapport wordt opgesteld over een samenwerkingsverband over de afgelopen periode. Het ligt voor de hand dit arbeidsintensieve instrument in te zetten bij de meest risicovolle samenwerkingsverbanden.

Een dergelijk rapport kan uit 3 onderdelen bestaan:

- 1) de evaluatie door het samenwerkingsverband zelf;
- 2) de evaluatie vanuit de regionale werkgroep/het communicatieplatform (indien wordt gewerkt met rapporteur(s) kan deze taak bij hen worden belegd);
- 3) de evaluatie door het college van de eigen gemeente.

Van tevoren wordt afgesproken op welke aspecten de evaluatie betrekking dient te hebben.

De evaluatie vanuit de werkgroep/communicatieplatform/rapporteur(s) kan zien op de resultaten van het samenwerkingsverband voor alle deelnemende gemeenten, maar er kan ook per gemeente specifiek worden ingezoomd.

Indien daartoe aanleiding bestaat kan n.a.v. de evaluatie ook worden voorgesteld om de regeling bij te stellen of te beëindigen.

Er kan voor worden gekozen een samenwerkingsverband één keer in de 2 jaar te evalueren (bij wijze van mid term review) of één keer in de 4 jaar (het laatste kwartaal van de zittingsperiode van de gemeenteraad zodat de 'oude raad' het samenwerkingsverband aan de raad in nieuwe samenstelling kan overdragen en tevens adviezen daaromtrent kan verstrekken).

2. NIEUWE SAMENWERKINGSVERBANDEN

Probleemstelling: *Gemeenteraden worden te laat of te weinig betrokken in het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband*

m. Afspraak maken over actieve of passieve informatievoorziening door het college

Spreek als raad met het college af in welke fase van de voorbereiding van de gemeentelijke besluitvorming de raad actief of passief wordt geïnformeerd over een mogelijk aanstaand voorstel tot het aangaan van een samenwerkingsverband.

Spreek als raad met het college af op welk moment het college de raad actief informeert over het voornemen tot het aangaan van een nieuw samenwerkingsverband. Het is belangrijk dat de raad in een vroegtijdig stadium wordt geïnformeerd over de aard, doelstellingen, bevoegdheden en financiële constructie van het nieuwe samenwerkingsverband. Ook is het goed om te weten welke gemeenten er aan deelnemen en in welke fase van het proces de raden kaders kunnen stellen. Door deze vroegtijdige betrokkenheid wordt het besluitvormingsproces verbeterd.

Probleemstelling: *Gemeenteraden worden te laat of te weinig betrokken in het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband*

n. Afspraak maken over (inter)gemeentelijk besluitvormingsproces

Zodra de raad weet heeft van voorbereidingshandelingen van het college of een portefeuillehouder dan dient de raad met hem + met de raden van de andere potentieel deelnemende gemeenten het (inter)gemeentelijk besluitvormingsproces af te spreken zodat duidelijk wordt wanneer de raad aan zet komt voor welk besispunt.

Zodra duidelijk is dat er een nieuw samenwerkingsverband aan komt, moeten er afspraken worden gemaakt door de raad met het college en met de raden van de andere deelnemende gemeenten over het (inter-)gemeentelijke besluitvormingsproces. De momenten waarop de raad in het traject aan zet is, kunnen dan worden ingepland.

Probleemstelling : *Gemeenteraden worden te laat of te weinig betrokken in het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband*

o. Geef het college algemene kaders mee voor het maken van een raadsvoorstel

Het is aan te bevelen om het college in zijn algemeenheid kaders mee te geven voor het geval deze met een raadsvoorstel richting de gemeenteraad komt over het aangaan van een samenwerkingsverband.

Bijvoorbeeld: doel, rollen, nut, noodzaak, beoogde effecten, indicatoren, verankeren lokale belangen, vertegenwoordiging in samenwerkingsverband, bevoegdheden, stemverhouding, instelling besturen of sub-besturen, hoe kan een samenwerkingsregeling worden gewijzigd, toe- en uittreding, informatieplicht jegens raad, budgettering, sturingsmogelijkheden voor de raad, verantwoording jegens de raad, controle-instrumenten voor raad etc.

Het is aan te bevelen om het college in zijn algemeenheid kaders mee te geven voor het geval een raadsvoorstel richting de gemeenteraad komt over het aangaan van een nieuw samenwerkingsverband.

Het college moet in het raadsvoorstel aangeven: doel, nut, noodzaak, beoogde effecten, rollen, indicatoren, verankeren lokale belangen, de gemeentelijke vertegenwoordiging in het samenwerkingsverband, de bevoegdheden die het samenwerkingsverband krijgt, de stemverhouding, de bevoegdheid tot het instellen van besturen of sub-besturen, de mogelijkheden tot wijziging van een samenwerkingsregeling, de wijze waarop toe- en uittreding worden geregeld, de informatieplicht jegens de raad, de financiering en budgettering, de sturingsmogelijkheden voor de raad, de wijze van verantwoording jegens de raad, controle-instrumenten voor de raad. Dit is niet-limitatief; als er nog andere zaken relevant zijn, dient het college de raad daarvan op de hoogte te stellen.

Probleemstelling: *Gemeenteraden worden te laat of te weinig betrokken in het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband*

p. Bepaal de exitstrategie

Bij gemeenschappelijke regelingen zijn de procedure en gevolgen van het uittreden al in de regeling zelf opgenomen. Bij andere vormen van samenwerking is dat vaak niet het geval. Het is belangrijk om van tevoren de mogelijkheden tot uittreding te inventariseren en in het samenwerkingsverband vast te leggen.

3. AANHAKEN OP BESTAANDE SAMENWERKINGSVERBANDEN

Probleemstelling: Gemeenteraden hebben bij het aanhaken op een bestaand samenwerkingsverband te weinig mogelijkheden om kaders aan te geven of voorwaarden te stellen, omdat zij niet waren betrokken bij het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband.

q. Spreek met het college af dat alleen als dat evident doelmatiger of voordeliger is voor de gemeente een voorstel tot aanhaken op een reeds bestaande regeling wordt gedaan

Het aansluiten bij een bestaand samenwerkingsverband is voor raden de minst wenselijke situatie. De fase van kaderstelling is immers al voorbij. Er ligt een regeling, die door de gemeenten, die betrokken waren bij de instelling ervan, overeen is gekomen. Als een gemeente wil aansluiten is het een kwestie van "take it or leave it". Voor het wijzigen van een bestaande regeling is veelal een meerderheid van de deelnemers noodzakelijk.

Probleemstelling : *Gemeenteraden hebben bij het aanhaken op een bestaand samenwerkingsverband te weinig mogelijkheden om kaders aan te geven of voorwaarden te stellen, omdat zij niet waren betrokken bij het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband.*

r. Bekijk of er andere mogelijkheden zijn om het doel te bereiken dan aansluiten bij een samenwerkingsverband

Laat het college beschrijven wat de aanleiding is om aansluiting bij een bestaand samenwerkingsverband te overwegen. Geef het college de opdracht om alternatieven aan de raad voor te leggen.

Probleemstelling: *Gemeenteraden hebben bij het aanhaken op een bestaand samenwerkingsverband te weinig mogelijkheden om kaders aan te geven of voorwaarden te stellen, omdat zij niet waren betrokken bij het voorbereidingsproces van gemeentelijke besluitvorming inzake het aangaan van een samenwerkingsverband.*

s. Zoek afstemming met de andere deelnemers

Als de raad die aansluiting bij een samenwerkingsverband overweegt daarin bepaalde zaken niet goed verankerd ziet, kan het overleg met de andere deelnemers worden aangegaan om te bezien of wijziging van de regeling tot de mogelijkheden behoort. Misschien gaat het daarbij om zaken die ook door andere gemeenten belangrijk worden gevonden. Bij goede intergemeentelijke verhoudingen kan hierbij een beroep worden gedaan op collegialiteit. Ook dat is het voordeel van een gezamenlijk gedragen platform op het terrein van de regionale samenwerking.

Stoplichtmodel.

Opmerking: betreft twee varianten van een stoplichtmodel: een nadere keuze is nog te maken.

Het concept van het stoplichtmodel is simpel: rood is fout, groen is goed en bij oranje moet je uitkijken. Het stoplicht model heeft op verschillende gebieden een grote vlucht genomen. Het wordt onder andere gebruikt voor de beoordeling van financiële producten en als hulp bij ethische of politieke beslissingen. Het toekennen van de kleuren rood, groen en oranje lijkt simpel. De weg ernaar toe kan ingewikkeld zijn. Er kunnen criteria worden gesteld waarvoor metingen worden gedaan, waarvan de resultaten vervolgens worden ingevoerd in een spreadsheet waarna via een ingewikkeld algoritme wordt berekend wat de uitkomst is: rood, groen of oranje. Bij metingen die concrete resultaten opleveren -bij geluidsoverlast bijvoorbeeld het aantal decibellen- zou het op deze manier kunnen. Bij politieke afwegingen zijn de uitkomsten vaak niet zo concreet te maken, maar komt het soms aan op een gevoel dat men heeft. Ook op basis van een gevoel kan men echter zeer wel de kleur rood, groen of oranje toekennen. En denkt men er later anders over, dan kan die kleur ook weer worden aangepast.

Om te bepalen aan welke samenwerkingen volgens de raden in Midden-Limburgs risico's kleven, kan het stoplichtenmodel worden toegepast. De samenwerkingen kunnen worden gewaardeerd op de volgende criteria:

- a. maatschappelijk belang;
- b. financieel risicovol;
- c. politiek-bestuurlijk risicovol;
- d. politiek-bestuurlijk beïnvloedbaar;
- e. ontwikkelingen (recent of toekomstig verwacht).

De resultaten van de analyse kunnen worden weergegeven in tabelvorm. Wanneer het risico groot is gaat het 'licht' op rood. Is het risico minder, maar zeker aanwezig is dan staat het 'licht' op oranje. Wanneer het risico beperkt is, wordt het 'licht' op groen gezet. In de hiernavolgende tabel wordt de kleurkeuze per criterium nader verklaard.

Tabel 1: Beoordeling aan de hand van de stoplichtmethode

Maatschappelijk belang	Groot	Redelijk	Beperkt
Financieel risicovol	Zeer risicovol	Tamelijk risicovol	Beperkt risicovol
Politiek-bestuurlijk risicovol	Zeer risicovol	Tamelijk risicovol	Beperkt risicovol
Politiek-bestuurlijk beïnvloedbaar	Geen / nauwelijks politiek-bestuurlijke invloed	Politiek-bestuurlijk redelijk beïnvloedbaar	Grote politiek-bestuurlijke invloed
Ontwikkelingen	Grote kans op risico's als gevolg van ontwikkelingen	Kans op risico's als gevolg van ontwikkelingen	Beperkte kans op risico's als gevolg van ontwikkelingen

Het bovenstaande model is afgeleid uit het rapport van SeinstravandelAar in het kader van een onderzoek Verbonden Partijen (Roermond).

Een ander voorbeeld komt uit de nota Verbonden partijen van de gemeente Dordrecht. Dat model wordt hierna toegelicht.

		Bestuurlijk risico →		
		Laag	Gemiddeld	Hoog
Financieel risico	Laag	 <i>laag</i>	 <i>laag / gemiddeld</i>	 <i>gemiddeld</i>
	Gemiddeld	 <i>laag / gemiddeld</i>	 <i>gemiddeld</i>	 <i>gemiddeld / hoog</i>
	Hoog	 <i>gemiddeld</i>	 <i>gemiddeld / hoog</i>	 <i>hoog</i>

Verbonden partijen lopen sterk uiteen in (financiële) omvang en vorm. Ook de gemeentelijke belangen en risico's variëren. Per verbonden partij kan aan de hand van een risicoanalyse bepaald worden hoe de risico's worden ingeschat. Hoe groter het bestuurlijk en/of financieel belang, des te intensiever zijn de gewenste sturing op de partij en de vereiste informatievoorziening aan de gemeenteraad. Op basis van de risicoanalyse worden de verbonden partijen ingedeeld. Om te komen tot een sturing die recht doet aan de omvang en risico's van de verbonden partij, wordt voorgesteld te werken met drie categorieën: 1, 2 of 3. Hierna volgt een nadere onderbouwing van de wijze waarop verbonden partijen worden ingedeeld en van de sturing in de verschillende pakketten.

Risicoanalyse en indeling

Per verbonden partij wordt conform onderstaand model gezien hoeveel bestuurlijk (inhoudelijk) en financieel belang er is en hoeveel risico er wordt gelopen. Op basis van deze analyses wordt de verbonden partij geplaatst in categorie 1, 2 of 3.

Financiële analyse

De financiële analyse wordt uitgevoerd aan de hand van de zes onderstaande financieel georiënteerde vragen. Op basis van de antwoorden op deze vragen wordt het financiële belang en risico bepaald op laag, gemiddeld of hoog.

	Laag	Gemiddeld	Hoog
1. Omvang jaarlijkse financiële bijdrage	< € 1.000.000	€ 1.000.000 – € 5.000.000	> € 5.000.000
2. Is het weerstandsvermogen van de verbonden partij toereikend?	Volledig	Deels	Niet
3. Benodigd gemeentelijk weerstandsvermogen op basis van risico's bij de Verbonden Partij	< € 100.000	€ 100.000 – € 500.000	€ 500.000
4. In hoeverre is de gemeente financieel aansprakelijk?	Niet	Gedeeltelijk	Volledig
5. Is de organisatie in staat om financieel bij te sturen?	Volledig	Deels	Niet
6. Is de bedrijfsvoering van de organisatie op orde?	Ja	Gedeeltelijk	Nee

Bestuurlijke (inhoudelijke) analyse

De bestuurlijk (inhoudelijke) analyse wordt uitgevoerd aan de hand van de zes onderstaande inhoudelijke vragen. Op basis van de antwoorden op deze vragen wordt het bestuurlijk belang en risico ook bepaald op laag, gemiddeld of hoog.

	Laag	Gemiddeld	Hoog
1. In hoeverre komt het Dordtse belang overeen met het belang van de organisatie?	Volledig	Gedeeltelijk	Minimaal
2. Is er invloed op de samenstelling van het bestuur?	Ja		Nee
3. Is Dordrecht vertegenwoordigd in het bestuur?	Dagelijks Bestuur	Algemeen Best. /Overig	Nee
4. Zijn er duidelijk afspraken over doelen en te leveren prestaties?	Ja	Gedeeltelijk	Nee
5. Zijn er duidelijk afspraken over informatievoorziening?	Ja	Gedeeltelijk	Nee
6. In hoeverre zijn de te leveren prestaties van invloed op de realisatie van gemeentelijke beleidsdoelstellingen?	Minimaal	Gemiddeld	Maximaal

Plaatsing in categorie 1, 2 of 3.

Op basis van de financiële en de bestuurlijke belang en risicobepaling wordt de verbonden partij geplaatst in één van de categorieën. Dit gebeurt op basis van het hiernaast weergegeven model.

Verbonden partijen die op beide vlakken laag scoren én partijen die slechts op één vlak gemiddeld scoren worden ingedeeld in cat. 1.

Verbonden partijen die op beide vlakken gemiddeld scoren én partijen die slechts op één vlak hoog scoren worden ingedeeld in cat. 2.

Tot slot worden de verbonden partijen die op beide vlakken hoog scoren ingedeeld in cat. 3.

Gemeentelijke sturing op verbonden partijen

Het college draagt er zorg voor dat de gemeenteraad wordt voorzien van de benodigde sturingsinformatie zoals beschreven in de nota verbonden partijen.

		Bestuurlijk risico →		
		Laag	Gemiddeld	Hoog
Financieel risico ↓	Laag	1 <i>laag</i>	1 <i>laag / gemiddeld</i>	2 <i>gemiddeld</i>
	Gemiddeld	1 <i>laag / gemiddeld</i>	2 <i>gemiddeld</i>	2 <i>gemiddeld / hoog</i>
	Hoog	2 <i>gemiddeld</i>	2 <i>gemiddeld / hoog</i>	3 <i>hoog</i>

Het college is daarnaast verantwoordelijk voor de uitvoering van de gemeentelijke begroting binnen de bestuurlijke kaders. Indien het college kiest voor uitvoering door een verbonden partij is het de taak van het college om als opdrachtgever zicht te houden op de uitvoering, prestaties, kosten en risico's van de verbonden partij. In relatie tot verbonden partijen heeft het college bovendien als eigenaar de taak om de continuïteit en de risico's van de verbonden partij te bewaken en te beheersen en hier waar nodig op bij te sturen. In veel gevallen nemen de bestuurders plaats in het Dagelijks of Algemeen bestuur van de verbonden partij om invulling te geven aan deze taak.

Met betrekking tot iedere verbonden partij draagt het college er zorg voor dat er heldere, waar mogelijk meetbare prestatieafspraken worden gemaakt met de verbonden partij. Om sturing te geven op het eigenaarschap van de verbonden partij wijst het college medewerkers aan om de budgetten te bewaken en de financiële documenten van de verbonden partij te beoordelen. Om de opdrachtgeverrol nader in te vullen wijst het college medewerkers aan, die op nader detailniveau komen tot afspraken met de verbonden partij over de prijs, kwaliteit en hoeveelheid van geleverde diensten. Deze medewerkers voorzien de bestuurder waar nodig ook van inhoudelijk en financieel advies.

Het toezichtarrangement

De ambtelijke organisatie werkt per verbonden partij op basis van het toezichtarrangement. Het toezichtarrangement geeft onder andere antwoord op de vragen die worden behandeld in de paragraaf verbonden partijen en de lijst verbonden partijen. Daarnaast maakt het inzichtelijk wanneer informatie wordt aangeleverd en over welke prestatieafspraken dient te worden gerapporteerd.

Daarnaast bevat het arrangement per verbonden partij specifieke doelstellingen voor de sturing op die partij. Het opstellen en uitvoeren van het toezichtarrangement is een belangrijke taak voor de verantwoordelijke sector. Een toezichtarrangement kan per verbonden partij verschillen maar dient in ieder geval de bovenstaande elementen te bevatten.

De verdere inhoud van het toezichtarrangement hangt onder andere af van de aard van de taken die de verbonden partij voor de gemeente uitvoert maar het dient zodanig te zijn ingericht dat de gemeente te allen tijde adequaat geïnformeerd is over politiek-, beleidsmatig- en financieel relevante kwesties.

Aangewezen ambtenaren zorgen dat zij conform het toezichtarrangement goed op de hoogte zijn van relevante ontwikkelingen bij de verbonden partijen. Zij doen dit op basis van documenten, maar staan waar nodig ook in contact met de verbonden partij, overige gemeenten en andere stakeholders. Het contact met de verbonden partijen vraagt een mate van vertrouwen en een gezonde balans tussen geven en nemen. De aangewezen ambtenaren werken daarom op basis van geïnformeerd vertrouwen en dragen bijvoorbeeld zorg voor open en tijdige communicatie, het wederzijds nakomen van afspraken, verwantschap en investeren in de relatie. De ambtenaren geven hiermee bewust invulling aan de zogenaamde soft controls. Dit stelt hen in staat om de portefeuillehouder te voorzien van inhoudelijke adviezen in relatie tot het eigenaar- en opdrachtgeverschap.

In veel gevallen treden ambtenaren op als opdrachtgever richting de verbonden partij. Hierbij maakt de contactpersoon binnen de gestelde kaders afspraken over de te leveren diensten en ziet deze erop toe, dat de verbonden partij diensten conform overeengekomen afspraken levert.

Per verbonden partij is een medewerker aangewezen die de financiële aansluiting tussen de lokale budgetten en de budgetten van de verbonden partij bewaakt. Deze medewerker is verantwoordelijk voor benodigde rapportages in de gemeentelijke P&C cyclus en benodigde bijstelling van ramingen.

Bovendien voorziet deze medewerker de lokale organisatie en bestuurder van relevante financiële informatie omtrent deze budgetten. Ook bewaakt deze medewerker dat de wethouder financiën wordt geïnformeerd op het moment dat er sprake is van grote financiële effecten of risico's voor de gemeente.

Variatie in sturing op basis van categorie 1, 2 of 3.

De hierboven beschreven sturing is van toepassing op alle verbonden partijen. De sturing op verbonden partijen die zijn ingedeeld in cat. 2 en 3 is echter intensiever. Bij deze verbonden partijen zal het ambtelijk en bestuurlijk contact worden geïntensiveerd en zullen onder andere de prestatie afspraken en risico's nauwlettender worden gevolgd. Deze intensivering van de sturing stelt het college bovendien in staat om de gemeenteraad accuraat te informeren bij de Bestuursrapportage en de mogelijk benodigde raadsinformatiebrieven.

Categorie 1

Verbonden partijen waarbij de gemeente een laag bestuurlijk en financieel risico loopt worden ingedeeld in cat. 1. De gemeenteraad wordt over verbonden partijen in deze categorie geïnformeerd bij de gemeentelijke begroting en jaarrekening. Dit gebeurt in de paragraaf verbonden partijen. De paragraaf Verbonden partijen gaat in op de volgende hoofdvragen:

- Is er sprake van een (voorgenomen) verandering in de huidige relatie?
- Is er sprake van een (voorgenomen) verandering in de doelstelling van de verbonden partij?
- Is er sprake van een (voorgenomen) verandering in het voortbestaan en/of de eigenstandigheid als gevolg van fusie of integratie?
- Is er sprake van een afwijking van de voorgenomen of gerealiseerde activiteiten en prestaties?
- Zijn er nieuwe risico's of ontwikkelingen in relatie tot het weerstandsvermogen?
- Is er sprake van nieuw of gewijzigd beleid bij de gemeente?
- Zijn de beoogde beleidsdoelstellingen gerealiseerd?

Artikel 15 (BBV) schrijft daarnaast een aantal onderdelen voor dat in de lijst van verbonden partijen moet worden verstrekt. De lijst verbonden partijen bij de gemeentelijke jaarrekening en begroting bevat per verbonden partij o.a. de volgende gegevens:

- De naam en de vestigingsplaats
- Het openbaar belang dat op deze wijze behartigd wordt
- De veranderingen die zich hebben voorgedaan gedurende het begrotingsjaar in het belang dat de gemeente onderscheidenlijk provincie in de verbonden partij heeft
- Het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar
- Het resultaat van de verbonden partij

Indien, gelet op het tijdschema van het gemeentelijk proces van het opstellen van de jaarstukken, (nog) geen definitieve jaarrekening van een organisatie beschikbaar is, dan wordt bij het opstellen van de paragraaf verbonden partijen en het overzicht van verbonden partijen uitgegaan van de meest recente prognoses voor de relevante gegevens.

Daarnaast wordt de begroting van Gemeenschappelijke Regelingen ter zienswijze aan de gemeenteraad voorgelegd. Vanzelfsprekend wordt de gemeenteraad conform de actieve informatieplicht van het college, via Raadsinformatiebrieven geïnformeerd als zich tussentijds belangrijke ontwikkelingen voordoen.

Categorie 2

Verbonden partijen waarbij de gemeente een gemiddeld bestuurlijk of financieel risico loopt worden ingedeeld in cat. 2. Aanvullend op cat. 1 wordt de gemeenteraad ook bij de gemeentelijke Bestuursrapportage geïnformeerd over deze verbonden partijen. Daarnaast zal de bestuurlijke en ambtelijke overleg frequentie met deze verbonden partijen hoger zijn dan bij de partijen in cat. 1. Tot slot worden deze verbonden partijen ook periodiek geagendeerd in het college.

Categorie 3

Verbonden partijen waarbij de gemeente een hoog bestuurlijk en financieel risico loopt worden ingedeeld in cat. 3. Aanvullend op cat. 2 wordt de bestuurlijke en ambtelijke overleg frequentie met deze verbonden partijen verder opgevoerd.

Notitie Communicatiestructuur

In de regionale werkgroep vergadering van 9 januari 2017 is de nadrukkelijke wens naar voren gekomen om de gedachte van een 'communicatieplatform' nader uit te werken. Onderstaand een verkenning van hoe dit idee in de regio Midden-Limburg nader kan worden vormgegeven.

Doel:

Een belangrijk instrument om te komen tot meer grip van gemeenteraden op regionale samenwerkingsverbanden is het verstrekken én ophalen van beschikbare informatie. Het belangrijkste doel van een communicatieplatform is daarom om -binnen het vast te stellen structuur- de informatievoorziening vanuit gemeenteraden richting samenwerkingsverbanden maar ook andersom, vanuit de samenwerkingsverbanden richting raden, op een effectieve en efficiënte wijze vorm te geven. Binnen deze structuur kunnen tegelijkertijd ervaringen worden uitgewisseld en nieuwe ideeën over samenwerking ontstaan.

Overwegingen:

Voor de structuur van het communicatieplatform zijn een aantal aandachtspunten van belang, te weten:

1. Autonomie lokaal bestuur

Door te kiezen voor intergemeentelijke samenwerking ontstaat zogenaamd verlengd bestuur. Men spreekt in dit verband ook wel van bestuur op afstand. Er moet voor worden gewaakt dat een extra bestuurslaag wordt gecreëerd. Ook moet worden geconstateerd dat een keuze voor samenwerking impliceert dat een gemeente niet alleen bepaalt welke koers het samenwerkingsverband vaart. Het is belangrijk dat alle deelnemers aan samenwerkingsverbanden dat goed beseffen. De lokale bestuurlijke autonomie is en blijft van kracht. Georganiseerde samenwerking op raadsniveau zal (lang) niet altijd betekenen dat inhoudelijk dezelfde standpunten worden ingenomen. Die ruimte zal men elkaar moeten gunnen. Eventuele afspraken over het verwachtingspatroon moeten duidelijk worden geformuleerd: voor iedereen moet de betekenis (status, beeldvorming) van de onderlinge afstemming helder zijn.

2. Diversiteit samenwerkingsverbanden

Er is een veelheid aan samenwerkingsverbanden die qua bestuurlijke structuur, maatschappelijk belang en financiële risico's (aanzienlijk) van elkaar verschillen. Wat voor het ene samenwerkingsverband werkt, hoeft niet te werken voor een ander samenwerkingsverband. Dat betekent dat ruimte voor maatwerk vereist is, ook wat betreft de te kiezen communicatiestructuur.

3. Bestuurlijke drukte

Raads- en commissieleden leiden een druk bestaan door raads-, commissie- en fractievergaderingen, themabijeenkomsten, informatiebijeenkomsten en werkbezoeken. De uitdaging is te komen tot een efficiënte wijze van informatievoorziening zonder al te veel (extra) bestuurlijke drukte.

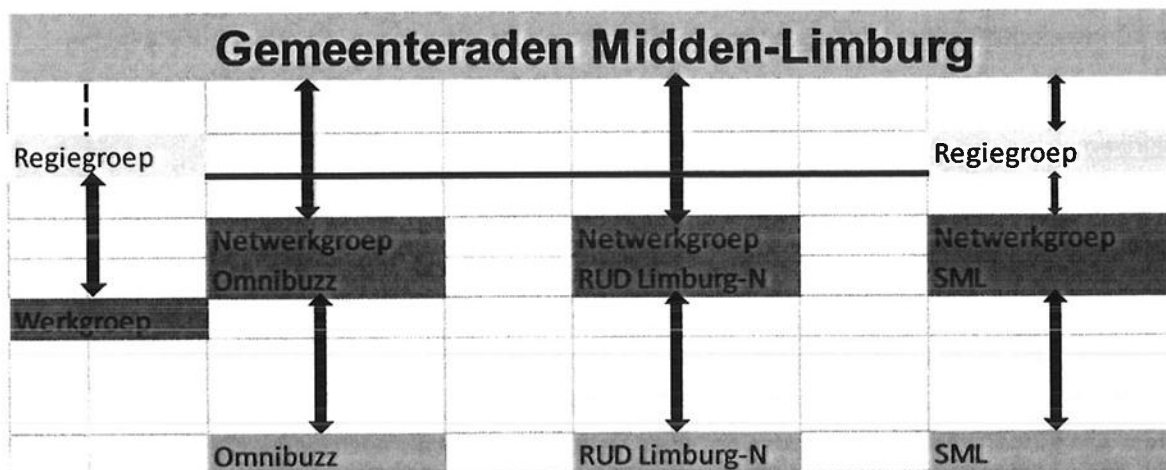
Daarnaast moet worden geconstateerd dat er veel manieren zijn waarop zou kunnen worden afgestemd:

- a. Afstemmen tussen fracties. Politieke fracties (of hun specialisten) van de verschillende gemeenten stemmen op regelmatige basis af over hoe het met de gezamenlijke samenwerkingsconstructies staat.
- b. Afstemmen tussen raadscommissies. De raadscommissies van de verschillende gemeenten stemmen op regelmatige basis af over hoe het met de gezamenlijke samenwerkingsconstructies staat.
- c. Door als raden samen af te stemmen. Dan organiseren de raden geregeld gezamenlijke bijeenkomsten om het over de gezamenlijke samenwerkingen te hebben. Colleges kunnen daar ook bij zijn. Dat kan informeel, maar ook formeel afgesproken worden.
- d. Door afstemming te zoeken in kleine commissies bestaande uit vertegenwoordigers (bijv. fractiespecialisten) vanuit de afzonderlijke raden (bv één vertegenwoordiger per raad). In deze optie kan bijv. ook nog een onderscheid gemaakt tussen:

- d.1: één commissie voor alle verbonden partijen (conform de huidige regiegroep);
- d.2: voor iedere afzonderlijke verbonden partij, een aparte commissie (netwerk-/expertisegroep);
- d.3: enkele vertegenwoordigers vanuit de raden (bv. 3 personen uit de 7 raden per samenwerkingsverband)

Voorstel:

De informatieoverdracht over samenwerkingsverbanden vindt plaats binnen de communicatiestructuur Midden-Limburgse gemeenteraden. Omdat alle communicatie en afstemming onmogelijk te 'vangen' is in 1 gremium in vaste samenstelling, zullen er verschillende communicatiegremia gaan functioneren gedurende een pilotperiode (september-december 2018). Zie onderstaand organogram.

Regiegroep Samenwerkingsverbanden Gemeenteraden Midden-Limburg

Taak:

De regiegroep draagt zorg voor een duurzame netwerksamenwerking tussen de gemeenteraden op het gebied van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Tevens is de regiegroep tijdens de pilotperiode het aanspreekpunt voor de netwerkgroepen op het gebied van de uitvoering van de pilots en de algemene denktank in het kader van samenwerkingsverbanden.

Samenstelling:

Twee raadsleden per gemeenteraad, ondersteund door de werkgroep, zijnde alle Midden-Limburgse griffiers.

Voorziene belasting in pilotperiode:

Hierbij wordt (indicatief) gedacht aan zes à acht bijeenkomsten.

Op te leveren producten: :

- Integrale rapportage tussenevaluatie 3 pilots (december 2017).
- Integrale rapportage eindevaluatie 3 pilots (december 2018).

Werkgroep Samenwerkingsverbanden Gemeenteraden Midden-Limburg

Taak:

Ondersteuning regiegroep.

Samenstelling:

De 7 griffiers, ondersteund door de plv. griffier van de gemeente Roermond als secretaris.

Voorziene belasting in pilotperiode:

Drie à vier evaluatiebijeenkomsten.

Taak:

De netwerkgroep is het kennis- en informatiecentrum (dus verzamelen en uitzetten informatie) voor gemeenteraden over het specifieke samenwerkingsverband. De netwerkgroep levert daarmee een bijdrage aan de optimalisatie van de informatiestructuur over het samenwerkingsverband. De netwerkgroep is de schakel tussen gemeenteraden onderling en de gemeenteraden en het samenwerkingsverband. De netwerkgroep onderhoudt tevens contacten met het samenwerkingsverband. Tijdens de pilotperiode zijn drie netwerkgroepen actief, te weten één per samenwerkingsverband.

Elke netwerkgroep in het samenwerkingsverband (met Omnibuzz / RUD Limburg-Noord / SML) heeft tot taak:

- a. te analyseren of en zo ja in welke zin kan worden gesproken van een onvoldoende grip op samenwerking + wat daaraan zou kunnen worden gedaan;
- b. te analyseren welke maatregelen genomen zouden kunnen worden om de effectiviteit en/of de doelmatigheid van de samenwerking te verbeteren, ook al is er op zich voldoende grip op samenwerking;
- c. de gewenste maatregelen te effectueren.

De netwerkgroepen inzake Omnibuzz en RUD kunnen geheel zelfstandig opereren en kunnen rechtstreeks communiceren met o.a. de raden en het samenwerkingsverband. Voor de netwerkgroep SML geldt dat communicatie via de regiegroep verloopt.

Samenstelling:

Een aantal (omvang afhankelijk van het politiek, financieel en bestuurlijk belang van dat samenwerkingsverband) raadsleden uit Midden-Limburg, ondersteund door twee/drie griffiers uit Midden-Limburg. Het is niet noodzakelijk dat alle gemeenteraden in de te bemensen netwerkgroepen zijn vertegenwoordigd. Mede gelet op de toch al aanzienlijke werkbelasting van raadsleden wordt gedacht aan 3 à 4 raadsleden per netwerkgroep.

Voorziene belasting in pilotperiode:

Tijdens de pilotperiode zal hiervoor de benodigde tijd moeten worden vrijgemaakt. Daarbij wordt (indicatief) gedacht aan 6 uur per maand.

Op te leveren producten:

- Tussen-evaluatie-paper pilot (december 2017).
- Eind evaluatie pilot (eind 2018)

NB. Binnen deze netwerkgroepen zullen ervaringen worden opgedaan met mogelijke structuren/instrumenten waarbij deze ervaringen richtinggevend zullen zijn voor de toekomstige vormgeving van het communicatieplatform Midden-Limburg. Er wordt in beginsel gekozen voor een eenvoudige communicatiestructuur die gaandeweg de pilots kan worden aangepast op basis van opgedane ervaringen. Proefondervindelijk moet dus worden vastgesteld wat werkt en niet werkt. Flexibiliteit waarbij sprake is van lerend werken is hierbij het sleutelwoord.

Vergadering Gemeenteraad van 29-09-2016

Afdeling : Griffie
 Naam opsteller voorstel : M.H.R.M. Wolfs-Corten
 Portefeuillehouder : A.A.M.M. (Jos) Heijmans

Raadsvoorstel:
 RAD-001298
 Zaaknummer JOIN:
 Z/16/024615
 Agendapunt:
 17

Onderwerp

Procesvoorstel grip op regionale samenwerking.

Voorstel

1. Instemmen met het opstarten van het vervolg-proces om te komen tot een standaardproces waarmee de positie van de raad bij het aangaan van nieuwe regionale samenwerkingsverbanden en bij de bestaande regionale samenwerkingsverbanden wordt versterkt.
2. De raadsleden J.M. Nouwen (CDA) en F.B.C. Werps (D66) aanwijzen om deel te nemen aan de regionale werkgroep van griffiers en raadsleden, die dit standaardproces gaat uitwerken.

Inleiding en argumenten

De laatste jaren zijn er steeds meer regionale samenwerkingsverbanden ontstaan. Vanuit het Rijk wordt dit ook gestimuleerd vanuit de gedachte dat bepaalde taken dermate complex en/of specialistisch zijn dat het niet efficiënt en effectief is als individuele gemeenten deze taken uitvoeren. Samenwerkingsverbanden vormen daarmee als het ware een alternatief voor herindeling of fusie en een antwoord op noodzakelijke schaalvergroting.

De wijzigingen in de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) hebben invloed op rol en positie van gemeenteraden bij gemeenschappelijke regelingen.

In literatuur en praktijk is discussie ontstaan over de toename van het aantal gemeenschappelijke regelingen en andere regionale samenwerkingsverbanden, omdat deze niet democratisch gelegitimeerd zijn, terwijl er belangrijke bevoegdheden (veelal raadsbevoegdheden) in worden ondergebracht. De raad als democratisch gekozen orgaan raakt deze bevoegdheden kwijt en wordt daarmee op afstand gezet. Er wordt gesproken over het ontstaan van een 'democratisch gat'.

Uit de recente discussies over de nieuwe gemeenschappelijke regeling doelgroepenvervoer en over de in te stellen gemeenschappelijke regeling voor de fusie Risse-Westrom blijkt de onvrede van de raden, omdat zij niet alleen laat in het proces aan zet komen, maar dan ook weinig anders meer kunnen doen dan instemmen.

De Handreiking "Grip op Regionale Samenwerking" van het Ministerie van BZK, de Vereniging van Griffiers en Raadsleden uit 2015 en het rapport "Wisselwerking" van de Raad voor het Openbaar Bestuur van december 2015 adviseren gemeenteraden en hun

griffiers dit onderwerp op te pakken en te bezien hoe de positie van de raad bij regionale samenwerking verbeterd kan worden.

Om die handschoen op te pakken hebben de griffiers op 30 juni 2016 een symposium georganiseerd voor de gemeenteraden van de 7 Midden-Limburgse gemeenten. Dit symposium werd goed bezocht door de raden. Vanuit Weert waren 5 raadsfracties vertegenwoordigd.

Tijdens dit symposium zijn de processuele knelpunten en mogelijke oplossingen aan bod gekomen. Aan het einde van dit symposium is de griffiers verzocht om:

- a) een vervolgproces op te starten, inhoudende dat de vraag aan de respectievelijke gemeenteraden wordt voorgelegd of men een vervolg op de bijeenkomst van 30 juni jl. oppertuun acht. Het vervolg houdt dan in dat griffiers *gezamenlijk* en met hun raden komen tot een proces bij zowel het aangaan van *nieuwe* gemeenschappelijke regelingen of samenwerkingsverbanden als al *bestaande* regelingen en samenwerkingsverbanden. Dit raadsvoorstel legt deze initiële vraag aan u voor.
- b) uiterlijk 1 oktober a.s. een vervolg-document aan de raden voor te leggen. Via onderstaand procesvoorstel pakken de griffiers dit op. Dit voorstel wordt door de 7 griffiers op (inhoudelijk) identieke wijze voorgelegd aan hun gemeenteraad (of commissie).

Voorgesteld vervolg-proces:

Stap 1: toetsing of een vervolg op de bijeenkomst van 30 juni op draagvlak kan rekenen in de betrokken raden (uiterlijk 1 oktober).

Stap 2: bij gebleken draagvlak: instellen van een regionale werkgroep "grip op samenwerking" bestaande uit de 7 griffiers en 2 raadsleden per gemeente (uiterlijk 1 oktober).

Stap 3: opstellen van een plan van aanpak door de regionale werkgroep (4^e kwartaal 2016).

Hoe kunnen de raden in Midden-Limburg concreet hun grip op samenwerkingen vergroten? Hoe kunnen o.a. de (onderlinge) informatievoorziening, de controle en de sturing vanuit raadsperspectief verbeterd worden? Waarop willen we ons richten (welke verbonden partijen / samenwerkingsverbanden)? Hoe organiseren we e.e.a. en welke acties zijn daarvoor nodig?

Stap 4: bespreking van het plan van aanpak door de betrokken raden c.q. vragen van instemming (begin 2017).

Stap 5: vervolg c.q. implementatie van voorstellen (2017 e.v.).

Alleen de stappen 1 en 2 liggen nu voor.

Beoogd effect/doel

Doel is een versterkte positie van de raad bij het aangaan van nieuwe regionale samenwerkingsverbanden en bij bestaande regionale samenwerkingsverbanden. De regionale werkgroep richt zich uitsluitend op de processuele aspecten en niet op de inhoud.

Kanttekeningen

Dit proces heeft in eerste instantie betrekking op gemeenschappelijke regelingen. Dat laat onverlet, dat indien daartoe aanleiding bestaat, het eveneens kan worden toegepast op andere samenwerkingsvormen, zoals afstemmingssamenwerkingen, netwerkconstructies of (verplichte) gemeenschappelijke samenwerkingen zoals de veiligheidsregio's en de regionale uitvoeringsdiensten (RUD's).

Dit proces ziet niet alleen op samenwerkingsverbanden tussen alle 7 Midden-Limburgse gemeenten, maar ook op samenwerkingen tussen enkele van deze gemeenten.

De te maken procesafspraken zien nadrukkelijk niet op de inhoud en de politieke overwegingen daaromtrent. Elke gemeenteraad maakt zijn eigen afwegingen en neemt eigenstandig besluiten. Wel kan bekeken worden of het zinvol is om bijvoorbeeld reacties op concept-begrotingen van gemeenschappelijke regelingen met andere gemeenteraden te delen en eventueel op elkaar af te stemmen om sterker te staan bij de besluitvorming in de gemeenschappelijke regeling.

Financiële gevolgen

Geen.

Uitvoering/evaluatie

Hierover wordt bij het behandelen van het uitgewerkte standaardproces in uw raad een voorstel aan u gedaan.

Communicatie/participatie

Niet van toepassing.

Advies raadscommissie

P.M.

Bijlagen

- Verslag symposium 7 Midden-Limburgse gemeenteraden d.d. 30 juni 2016, met bijlagen.
- Handreiking Grip op Regionale Samenwerking van het Ministerie van BZK, de Vereniging van Griffiers en Raadslid.Nu.
- Rapport "Wisselwerking" van de Raad voor het Openbaar Bestuur van december 2015

Bijbehorend ontwerp-raadsbesluit bieden wij u hierbij ter vaststelling aan.

Het fractievoorzittersoverleg,

FVO

Nummer raadsvoorstel: RAD-001298

RAADSBSLUIT

De raad van de gemeente Weert,

gezien het voorstel van het fractievoorzittersoverleg van 07-09-2016;

besluit:

1. Instemmen met het opstarten van het vervolgproces om te komen tot een standaardproces waarmee de positie van de raad bij het aangaan van nieuwe regionale samenwerkingsverbanden en bij de bestaande regionale samenwerkingsverbanden wordt versterkt.
2. De raadsleden J.M. Nouwen (CDA) en F.B.C. Werps (D66) aanwijzen om deel te nemen aan de regionale werkgroep van griffiers en raadsleden, die dit standaardproces gaat uitwerken.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 29-09-2016.

De griffier,

De voorzitter,

M.H.R.M. Wolfs-Corten

A.A.M.M. Heijmans

Samenstelling regionale werkgroep "Grip op Samenwerking".

De samenstelling van de werkgroep luidde (per 20 maart 2017):

Gemeente Leudal:	Hen Steven, Andre Kierkels griffier Wim Cornelissen.
Gemeente Nederweert:	Carin Sieben-v.d. Boogaert , Renate van Lierop-Kupers, griffier Esther Schrier.
Gemeente Weert:	John Nouwen, Erik Werps, griffier Madeleine Wolfs.
Gemeente Roermond:	Wim Kemp Jan Puper, griffier Jos Vervuurt.
Gemeente Echt-Susteren:	Peter Cox, Thieu Sevriens, griffier Martijntje Hermans.
Gemeente Roerdalen:	Jeroen Cremers, Jan Smits, griffier Rob Notermans.
Gemeente Maasgouw:	Gerrit Vervoort, Carla Peters, griffier Henny van Soest.

Peter Schrijvers, voorzitter werkgroep.

Arno Vestjens, secretaris werkgroep.